

DR. BERCZKI SÁNDOR

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Greguss Pál (1889—1984)

Greguss Pált az emlékezet mint tudóst tartja elsősorban nyilván. Tudományos tevékenysége a biológia különböző területein nemzetközi hírvű volt és maradt. A biológia számos területével foglalkozott: növényrendszertani, örökléstani, fejlődéstörténeti, faanalitikai, paleontológiai kutatásai úttörők voltak. Kiemelkedő volt a világ összes élő fenyőfáinak 92%-át kitevő állományának szövettani vizsgálata. Kutatta a kihalt növények (fossziliák) sajátosságait. A tudományos életben nagy feltűnést keltett az 1933-ban megjelent a „Növények csodálatos élete”, valamint az 1935-ben kiadott „Bevezetés az öröklés tanba” című művei. Tudományos munkáinak száma meghaladja a 300-at, ebből 25 könyv. Tudománypopularizáló műveinek száma 25. Különböző iskolai és egyetemi tankönyveinek, jegyzeteinek száma 36. 1956-ban lett a biológiai tudományok doktora. Tudományos munkásságát több nemzetközi tudományos társaság is elismerte. A magyar tudományos társaságokon kívül így lett tagja az Indiai Paleontológiai, a Nemzetközi Morfológiai, a Német Botanikai, a Nemzetközi Faanatómiai Társaságnak.

Mint látjuk, Greguss Pál tudományos munkássága mind a hazai, mind pedig a nemzetközi tudományos életben számottevő volt. Ez a tudományos tevékenység és eredményesség ugyanakkor háttérbe szorította a pedagógus Greguss Pált, pedig ezen a téren is legalább olyan jelentős volt tevékenysége, mint a tudományos téren. Ha elolvassuk az 1979-ben, 90. születésnapjára megjelent „Életem. Az asztalosműhelytől az egyetemi katedráig” című önéletrajzi írását, akkor meggyőződhetünk arról, hogy milyen fontosnak tartotta a tanári munkát, az iskolák több típusában is. Ő maga írja ebben a könyvében: „Tudományos munkásságomat nem igen lehet — s nem is szeretném — különválasztani pedagógiai munkásságomtól, mert véleményem szerint nálam ez a kettő szorosan összetartozik. Az igényes pedagógus tudóssá válhat, illetve a jó, kiemelkedő tudós gyakran egyben jó pedagógus is.” Úgy gondolom, hogy ezzel a gondolatával a mai tudósoknak, illetve a mai pedagógusoknak is követendő felfogást fogalmazott meg.

Ebben a rövid megemlékezésben így most elsősorban a pedagógus Greguss Pálra hívnám fel a figyelmet.

A XX. század elején a nyugati polgári pedagógiában és pszichológiában a konzervatív pedagógia ellen erőteljes mozgalomként jelentkezett az úgynevezett reformpedagógia mozgalom. Ezen belül számos irányzat, elképzelés és gyakorlati megvalósítás bontakozott ki. Magyarországon elsősorban az 1920-as évektől figyelhetjük meg e reformpedagógiai mozgalom egyes irányzatainak jelentkezését. Ezek is azonban nagyon gyengén és nem is hosszú ideig éreztették hatásukat a magyar pedagógia elméletére és gyakorlatára. Viszonylag kevés elméleti és gyakorlati pedagógiai szakember vállalkozott arra, hogy egyes modern, új utat jelentő pedagógiai elméletet átültessen a gyakorlatba. Greguss Pál azon kevesek közé tartozott, aki mindazokban az iskolatípusokban, ahol tanított — polgári iskola, tanítóképző, polgári iskolai tanárképző, egyetem — arra törekedett, hogy a reformpedagógia egyik jelentős mozgalmát, a munkaiskola gondolatát érvényesítse iskolai gyakorlatában. Ugyanakkor egész életútja a tudatosan a tanári pályára készülő, elhivatott tanár példáját jelentheti számunkra.

1889. december 30-án született Tornyán. Az elemi iskola öt osztályát is itt végzi el. A szülőfalu természeti környezete már megadta az alapot a mindig a természeti jelenségek iránt forduló fiatal számára. „A természet szeretete talán már itt érlelődött meg bennem” — írja könyvében. Aradon végzi el a gimnáziumot, majd Aradon jár a tanítóképzőbe is. A mai fiatalok

számára is példamutató lehet az a nagyfokú érdeklődés, amit a természet számára jelentett. Mint tanítóképzős növendék nagyon sokat jár gyűjtőutakra, és ez jellemző lesz egész életére is. 1910-ben szerzi meg a tanítói oklevelet, és a Budapesti Polgári Iskolai Tanárképző Intézetbe, a Paedagogiumba megy tanulni. A Paedagogium jelenlegi Főiskolánk, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola jogelődje volt. Megható az az emlékezés, ahogyan életrajzában megörökíti a Tanárképző Intézet reá gyakorolt hatását: „A Paedagogiumban eltöltött 3 év egész életemre, elsősorban mint leendő pedagógus-tevékenységemre volt nagy hatással. Általában mondhatom, hogy a pedagógiumi képzés 3 éve alatt mind szellemi, mind fizikai szempontból sokat fejlődtem. Mindezekért örökre hálás vagyok ennek az intézetnek.” Már diákévei alatt bekapcsolódik a tudományos kutatásba is, s folytatja gyűjtőútjait. 1913-ban szerez tanítói oklevelet. Két évet tanul az Apponyi Kollégiumban, a Tanítóképző Intézeti Tanárképző Intézetében. Szakvizsgáit növénytanból, állattanból, kémiából, ásványtanból és fizikából teszi le. A tudományos tevékenységében is ekkor ér el komoly sikereket. 1914-ben katoná, 1916-ban a Budapesti Tudományegyetemen tesz szakvizsgát. A katonai évek után 1917-ben kerül a csáktornyai állami tanítóképzőbe, s itt kezdi meg gyakorlati pedagóguspályáját. 1919-ben nevezik ki a Budapesti Tanítóképző Intézetbe, s 1919-ben teszi le a doktori vizsgáját is. 1922-ben nevezik ki egykori diákéveinek szép emlékeket és személyiségét döntően meghatározó intézetébe: a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára tanársegédnek. Ugyanakkor a gyakorlóiskola szakvezető tanára is lesz. 1927-ben a budapesti egyetemen magántanári oklevelet szerez. 1927-ben nevezik ki a debreceni egyetemre, s egyidőben az 1928-ban Szegedre helyezett Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára is. 1940-ben kerül át a szegedi egyetemre, mint a növénytaní tanszék vezetője, és lesz egyben a szegedi Fűvészkert igazgatója is. Két alkalommal látja el prodekáni, egy alkalommal a dékáni és egy alkalommal a rektori tisztelet. 1955-ben és 1965-ben kapja meg a Munka Érdemrend különböző fokozatait, 1958-ban Kossuth-díjat kap, 1965-ben ment nyugdíjba. 1979-ben — 90. születésnapján — a Magyar Népköztársaság Zászlórendjét nyújtják át neki. Élete során 5 aranydiplomát, 4 gyémántdiplomát, 3 vasediplomát és 1 rubindiplomát adnak át azok az intézmények, ahol egykor diák volt. 1984. március 22-én, 95 éves korában halt meg. Tanári tevékenységének kezdetétől nagy elméleti felkészültséggel és tudatos tanári célkitűzéssel állt a munkaiskola gondolatának szolgálatába. Amikor kinevezik a Tanárképző Főiskolára és a gyakorló iskolába, célul tűzi ki, hogy olyan oktatási módszert alkalmaz, amely a tanulók aktív tevékenységét fejleszti. Ez lesz Greguss tanári tevékenységének meghatározó elve: a tanulói aktivitás, a munkáltatás módszerének következetes alkalmazása. Ezeket az elveket fekteti le a „Munkaiskola elve a tanárképzésben”, valamint a „Munkaiskola elve a természetrajz tanításában” című műveiben. Önéletrajzában ezt írja: „A budai főiskolán, annak gyakorlóiskolájában a munkaiskola szellemében oktattam a biológiát. Különösen a biológiai gyakorlatokat tartottam fontosnak, s ez abban az időben — tehát az 1920-as években — még teljesen újszerű volt.” A tanulóit, diákjait a biológiai gyűjtemények, kísérletek, akváriumok, terráriumok készítésére, végzésére ösztönözte. Sokat vitte őket kirándulásokra, gyűjtőutakra. Rendszeresen — még a tanárképző Főiskolán is — biológiai kiállításokon mutatta be tanítványainak gyűjtőmunkájának és munkatevékenységének eredményeit. Ezekhez az aktivizáló, munkáltató módszerekhez sok útmutatót, jegyzetet készített. Cikkeit, tankönyveit is a munkaiskola szellemében írja meg: „Hogyan csináljunk rügygyűjteményt?” „Hogyan gyűjtsük az erdő és mező növényeit?” stb.

Pedagógia elvét így fogalmazza meg: „Ma is szilárd meggyőződésem, amit a gyermek maga csinál, annak sokkal maradandóbb értéke van, mintha a leckeit csak bemagoltatjuk vele. Sokan nem tudhatják (vagy már elfelejtették, hogy a cselekvés iskolájában) a munkáltató oktatást és az alkotó munkára nevelést több mint 50 esztendővel ezelőtt nemcsak hirdették, de az elemi oktatás területén meg is valósították.” Más helyen ezt írja: „A munkaiskola elvét Franciaországban, az Egyesült Államokban, Angliában és Németországban már régóta felhasználják a természetrajz tanításánál. Itt az ideje, hogy ennek a módszernek óriási előnyét mi is kiaknázzuk. Ezzel a módszerrel előkészítjük a gyermeket a leendő praktikus életre, megkedveltetjük vele a kezűgyességét, munkával szeretettjük meg vele a munkát, de ugyanakkor fontos ismereteket is közlünk vele. A munkaiskolában azt akarjuk, hogy a tanuló lehetőleg sokoldalúan, a keze munkájával, tehát gyakorlattal szerezzé ismereteit, mert a pusztá szónál ez százszor többet ér.

Ezzel nemcsak azt érjük el, hogy a gyermek dolgozik, de szerintem még ennél is fontosabb az, hogy önállóan dolgozik. A munkára nevelést ne csak hangoztassuk, hanem a gyermek fejlettségéhez képest valósítsuk is meg. A kézimunkának az az óriási előnye is megvan, hogy amit a gyermek egyszer önállóan megcsinált, azt a munka révén meg is értette.”

A munkaiskola pedagógiai elveinek figyelembevételével mond bírálatot a korabeli iskolák természetrajz tanításáról. A következő kritikai észrevételeket teszi:

1. A természetrajz tanítása rendszertani és morfológiai alapokon nyugszik, az egyedek leírása a fő cél és így kevés gondolatot nyújt;

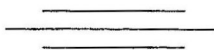
2. kevés benne az élettani vonatkozás, mert nem keresi a szerv és a környezet közötti okozati összefüggéseket;

3. nincs benne kísérlet és gyakorlat, amely nélkül a természetrajz tanítása csupán adat és anyaghalmaz. Ennek hiánya

4. deduktív gondolkodásra, spekulációra szoktatja a tanulót, márpedig a természettudományi megismerés igazi módszere a kísérleten és gyakorlaton alapuló indukció;

5. hiányzik a tanításból ami a legfontosabb és az eredményesség szempontjából is a legértékesebb, tudniillik a tanulók aktív tevékenysége.

E korabeli gyakorlat ismeretében tudjuk igazán értékelni azt, hogy Greguss Pál már az 1920-as években egy modern, a mai pedagógiai elmélet és gyakorlat számára is követendő pedagógia törekvés első úttörője volt.



***Békés, meghitt karácsonyt
és eredményekben gazdag új esztendőt
kíván minden Előfizetőjének,
Olvasójának és Munkatársának***

*a Módszertani Közlemények
Szerkesztősége és Kiadóhivatala*